

Streszczenie listu Clemenceau do Paderewskiego

Paryż 24.VI.19.

Panie Prezydencie - W imieniu Najwyższej Rady głównych mecarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych mam honor zakomunikować ostateczną treść traktatu, który na zasadzie 93 art. traktatu z Niemcami będzie przedstawiony Polsce do podpisania z okazji potwierdzenia uznania Polski, jako państwa niepodległego i przekazania jej prowincji wchodzących w skład dawnego imperjum niemieckiego.

Zasadnicze postanowienia były zakomunikowane delegacji polskiej w Paryżu w maju, następnie zaś były komunikowane wprost rządowi polskiemu za pośrednictwem posła francuskiego w Warszawie. Od tej pory Rada skorzystała z uwag, które Pan był łaskaw zakomunikować w swoim memorjale z dn. 16 czerwca, i po rozpatrzeniu ich, skłoniła się do wprowadzenia pewnych zmian w tekście traktatu. Rada sądu dzięki tym zmianom, główne punkty na które zwrócił uwagę Rady Pański memorjale otrzymały satysfakcję. Komunikując Panu oficjalnie ostateczną decyzję głównych mecarstw sprzymierzonych i stowarzyszonych, chciałbym skorzystać z okazji, aby wytłumaczyć w sposób bardziej formalny niż dotychczas względy, które kierowały temi mecarstwami w tej kwestji.

I. Przedewszystkiem zwróć uwagę, że traktat ten nie jest innowacją. Oddawna ustanowieniem jest w prawie publicznem europejskim procedura, że kiedy jakieś państwo jest stworzone, albo nawet kiedy państwo już istniejące otrzymuje znaczne powiększenie terytorjalne, oficjalnemu i kolektywnemu uznaniu go przez wszelkie państwa towarzyszy pewność, że to państwo zobowiąże się w formie konwencji międzynarodowej do zachwiania pewnych zasad rządów. Ta zasada, która miała liczne procedury, była zastosowana w sposób najwyraźniejszy w chwili uznania niezależności i suwerenitetu Serbji, Montenegro i Rumunji przez ostatnie zgromadzenie mecarstw europejskich na Kongresie w Berlinie.

II. Główne mecarstwa sprzymierzone i stowarzyszone uważają, że uchyliłyby się od odpowiedzialności, które na nie

spadną, gdyby w tym wypadku nie spełniły tego, co się stało dla nich tradycją. Przy tej sposobności muszę również zwrócić uwagę Pana na to, że Naród Polski uzyskał swoją niezależność dzięki wysiłkom mocarstw w imieniu których zwracam się do Pana. Od poparcia, jakiego te mocarstwa udziela Lidze Narodów w znacznej mierze zależeć będzie w przyszłości możność Polski zachowania nadal otrzymanych terytorjów i gwarancję jej bezpieczeństwa. Stąd pochodzi obowiązek tych mocarstw zapewnienia w formie jaknajtrwalszej i najsolenniejszej gwarancji pewnych zasadniczych praw, które dadzą ludności potrzebną opiekę, bez względu na zmiany, jakie mogłyby nastąpić w wewnętrznym ustroju państwa polskiego.

W celu wywiązania się z tego obowiązku włączono art. 93 do traktatu z Niemcami. Klauzula ta nie dotyczy tylko Polski, ale również Czecho-Słowacji, inne podobne klauzule włączone zostaną do traktatu z Austrią, a także z Węgrami i Bułgarią. Aby narzucić podobne ~~na~~ zastosowanie innym państwom, które otrzymały znaczne powiększenie terytorjalne. Wystarczy wziąć pod uwagę te fakty, aby widzieć jasno, że żądanie zwrócone do Polski w chwili, kiedy w sposób jaknajuroczystszy uznany zostaje fakt zwrócenia jej suwerenitetu i niepodległości, i kiedy oddane są jej znaczne terytorja, nie przedstawia najmniejszej wątpliwości co do chęci, wyrażonych przez rząd i naród polski, zachowanie ogólnych zasad sprawiedliwości i wolności. Nic nie jest więcej dalekie od intencji państw sprzymierzonych, jak wątpliwość tej natury.

III. Prawdą jest, że traktat różni się swą formą od poprzednich konwencji, które dotyczyły kwestji podobnych. Zmiana formy wypłynęła z konieczności dzięki nowemu początkowi w stosunkach międzynarodowych, który się stworzył przez ukonstytuowanie Ligi Narodów. Przy dawnym porządku gwarancje wykonania ~~na~~ postanowień tej natury były powierzone wielkim mocarstwom. Praktyka wykazała, że ten system był szkodliwy. Nowy porządek nakazuje powierzenie tych gwarancji Lidze Narodów. Klauzule dotyczące gwarancji zredagowane są bardzo starannie w ten sposób, aby jasno zaznaczyć, że Polska w żadnej formie nie będzie oddana pod opiekę państw podpisujących traktat

Chciałbym również zwrócić uwagę państw na to, że umieszczone w traktacie postanowienie, pozwalające zanosić przed trybunał Ligi Narodów wszystkie spory, które mogłyby wynikać z powodu zastosowania klauzul. W ten sposób, konflikty, które mogłyby wynikać wyjdą ze sfery politycznej i będą powierzone trybunałowi sprawiedliwości, ce jak się spodziewamy, ułatwi decyzje bezstronne i oddali niebezpieczeństwo interwencji mocarstw w wewnętrzne sprawy Polski.

IV. Postanowienie specjalne, do których Polska i inne państwa będą proszone o przyłączenie się ~~xxxxxx~~ różnią się cokolwiek od tych postanowień, które były narzucone nowym państwom na Kongresie Berlińskim. Ale te postanowienia ulegały zawsze zmianie stosownie do okoliczności. Obecnie mocarstwa mają do czynienia z nowym położeniem i doświadczenie wykazało, że potrzebne są nowe postanowienia. Terytorja którą przekazują się obecnie Polsce i innym państwom zamieszkałe są w dużej ilości przez narody mówiące innym językiem i należące do rasy innej od tych, do których są przyłączone. Sądzymy, że te narody przyzwyczyją się łatwiej do swojej nowej sytuacji, jeśli od początku będą wiedziały, że mają zapewnioną opiekę i gwarancję uniknięcia ucisku i niesprawiedliwego traktowania ich. Sam fakt świadomości, że te gwarancje istnieją ułatwi, jak się spodziewamy, praktycznie ugodę tak przez wszystkich pożądaną i przyczyni się do przeszkodzenia temu, aby było potrzeba zaprowadzać ją siłą.

V. Co do klauzul indywidualnych niniejszego traktatu, to art. 2 gwarantuje wszystkim mieszkańcom elementarne prawa, faktycznie już zapewnione w każdym cywilizowanym państwie.

Klauzule 3 - 6 dają do zapewnienia każdej osobie zamieszkałej stale na terytorjach przekazanych Polsce wszystkie przywileje należne obywatelom Polski. Art. 7 - 8 stosownie do poprzednich artykułów zaznaczają, że nie będzie żadnej różnicy w traktowaniu poddanych polskich, którzy różnią się religią, językiem lub rasą od wielkiej masy narodowości polskiej. Wydaje nam się, że rząd polski, daleki od protestowania przeciwko zasadniczej treści tych punktów, już sam ogłosił o za-

miarze przyjęcia jej jako podstawy dla swoich instytucji /l'intention de faire des principes fondamentaux, qui y sont exprimes les fondements de ses institutions/.

Następujące artykuły noszą charakter trochę odmienny w tem znaczeniu, że przyznają więcej specjalnych przywilejów pewnym grupom mniejszości.

W czasie ostatecznej rewizji tych ostatecznych punktów, mocarstwa zastanowiły się nad uwagami przedstawionemi w pańskim memorjale z dn. 16 czerwca w następstwie czego tekst tych punktów uległ pewnym zmianom. Ostateczny tekst traktatu mówi jasno, że prawo korzystania ze specjalnych przywilejów przyznanych przez art. 9 rozciąga się tylko na obywateli Polski narodowości niemieckiej, tych ziem Polski, które traktat z Niemcami oderwał od Niemiec na korzyść Polski. Niemcy innych części Polski nie będą mogli powoływać się na te punkty, aby korzystać z tych przywilejów. Będą więc tylko mogli odwoływać się do wspaniałomyślności rządu polskiego i w rzeczywistości znajdują się w takiej samej sytuacji jak polacy poddani niemieccy w Niemczech.

VI. Klauzule 10 i 12 odnoszą się specjalnie do obywateli Polski - żydów. Informacje jakie posiadają mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione w stosunkach, jakie panują pomiędzy żydami i innymi poddanymi polskim doprowadziły do konkluzji, że wzięwszy pod uwagę historyczny rozwój kwestji żydowskiej i wrogie usposobienie /animosite/ którą oni zdradzają, należy zapewnić żydom w Polsce specjalną opiekę. Te klauzule zostały zredukowane do minimum, które wydaje się potrzebnem w obecnych okolicznościach, a więc: utrzymywaniu szkół żydowskich i zapewnienie żydom świętowania sabbatu. Sądzymy, że dyspozycje nie naruszają jedności politycznej Polski. Nie stanowią one uznania żydów jako komuny politycznej, oddzielonej od Państwa Polskiego. Dyspozycje odnoszące się do nauczania nie zawierają nic, ceby nie było już przewidziane przez instytucje nauczania w wielu współczesnych, dobrze zorganizowanych państwach. Nie jest sprzecznem z suwerenitetem państwa uznać i subwencjonować szkoły, w których dzieci podlegać będą wpływowi religji, do jakiej przyzwyczały się w domu.

Zaznaczając wyraźnie, że traktat ten nie pozwala państwu polskiemu obowiązkowego zaprowadzenia języka polskiego we wszystkich szkołach i instytucjach wychowawczych, daje się zupełnie wystarczające gwarancje, przeciwko używaniu języka nie polskiego w celach separatystycznych wewnątrz państwa.

VII. Klauzule ekonomiczne zawarte w rozdziale 2-im traktatu były zredagowane w celu ułatwienia ustalenia stosunków handlowych pomiędzy niezależną Polską a innymi mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi; odnosi się one do wzajemnych reprezentacji dyplomatycznych i konsularnych, do wolności przewozu i przystąpienia rządu polskiego do pewnej liczby konwencji międzynarodowych.

Redagując te klauzule mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione nie były powodowane chęcią zapewnienia sobie specjalnych przywilejów handlowych. Należy zauważyć, że prawa, które im są przyznane przez odnośne dyspozycje są rozciągnięte jednakowo na wszystkie państwa-członków Ligi Narodów. Pewną liczbę tych dyspozycji nosi charakter zupełnie czasowy; były one wprowadzone jedynie w celu dopomożenia do przejścia krótkiego okresu, który ~~zakończy~~ upłynie zanim ogólne reguły będą ustalone przez samą Polskę, lub przez traktaty handlowe, lub też ogólne konwencje, sankcjonowane przez Ligę Narodów.

Na zakończenie upoważniony jestem do wyrażenia Panu w imieniu mocarstw sprzymierzonych i zaprzyjaźnionych szczerego zadowolenia jakiego te państwa doznają, widząc Polskę wznowioną jako Państwo Niepodległe. Z całego serca życzą one szczęścia narodowi polskiemu, który znowu zajmuje swe miejsce w rodzinie narodów. Mocarstwa te pamiętają o cennych usługach które Polska oddała Europie w sprawach publicznych i o udziale jaki przyjęła w postępie cywilizacji i przekonam się, że głos Polski da się słyszeć owocnie w ich wspólnych naradach nad pokojem i harmonją, iż jej wpływ będzie użyty w kierunku rozwoju ducha wolności i sprawiedliwości w sprawach zewnętrznych.

Traktat przez który Polska oświadczy uroczystie przed światem swoją decyzję utrzymania zasad sprawiedliwości,

wolności i tolerancji, które były zasadami dawnego Królestwa Polskiego, i przez który otrzymuje ona w sposób najwięcej wyrazisty i najformalniejszy swój powrót do rodziny narodów niezależnych, będzie podpisany przez Polskę i przez główne mocarstwa sprzymierzone i zaprzyjaźnione z okazji podpisania traktatu pokojowego z Niemcami i w tym samym czasie.